

17-23 may 2018-ci il

ÖMRÜN 75-Cİ BAHARI

1943-cü il, İkinci Dünya müharibəsinin tən ortası idi. Artıq Sovet ordusu vətəni alman faşistlərin dən təmizləyirdi. Bu yazda XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının klassiki İlyas Əfəndiyevin ailəsində oğlan uşağı dünyaya göz açmışdı. Uşağa ad qoyanda atası İlyas kimi türk adı olan Elçin adı ilə razılaşmışdı. Elçin, yəni haqq-ədalət yolçusu, həqiqət tərəfdarı, düzlük, doğruluq, şərəfli insan. Elçin bütün bunları özündə cəmləşdirdi.

Müasir Azərbaycan ədəbiyyatının böyük nümayəndələrinin biri, xalq yazıçısı, filologiya elmləri doktoru, professor Elçin 1943-cü il may ayının 13-də, Bakı şəhərində, XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının klassiki İlyas Əfəndiyevin ailəsində anadan olmuşdur. Orta məktəbi bitirdikdən sonra ADU-nun filologiya fakültəsində təhsil almış, universitet Elmi Şurasının təməli ilə Azərbaycan EA Nizami adına Dil və Ədəbiyyat İnstitutunda ədəbiyyat nəzəriyyəsi üzrə aspiranturaya daxil olmuş, "Azərbaycan bədii nəsrində ədəbi tənqid" mövzusunda namizədlik, daha sonra "Ədəbiyyatda tarix və müasirlik problemi" mövzusunda doktorluq dissertasiyalarını müdafiə etmişdir.

Bədii yaradıcılığa lap erkən yaşlarından başlamışdır. İlk hekayəsi ("O inanırdı") 1959-cu ildə "Azərbaycan gəncləri" qəzetində dərc olunmuş və ədəbi ictimaiyyət tərəfindən rəğbətlə qarşılanmışdır. Bundan sonra o, dövrü mətbuatda müntəzəm olaraq bir-birindən maraqlı hekayə, povest, roman və ədəbi-tənqidi məqalələrlə çıxış etmişdir. Böyük ədibin müxtəlif dillərdə hekayələri, povest, roman və pyeslərindən ibarət 100-dən çox kitabı, elmi monoqrafiyaları nəşr edilmişdir. Elçin məşhur "Mahmud və Məryəm", "Ağ dəvə" və "Ölüm hökümü" romanları Azərbaycan nəsrinin qızıl fonduna daxil olmuşdur.

60-cı illər ədəbi nəslinin ən istedadlı və aparıcı nümayəndələrindən olan Elçin əsərlərinin mövzunu həmişə oxucunu düşündürən, narahat edən, bu gün üçün səciyyəvi, tipik olan hadisələrdən alır. Özünəməxsusluq, orijinallıq, yenilik, psixoloji dərinlik və dəqiqlik, bədii dilin, lüğət tərkibinin zənginliyi, dün-yagörüşünün genişliyi onun çoxcəhətli yaradıcılığını şərtləndirən başlıca xüsusiyyətlərdəndir.

Elçin qələmə aldığı hər bir obrazın dolğun, cəzbedici, alınmağı üçün onun əxlaqi-mənəvi keyfiyyətlərini, düşüncələrini, psixoloji qiyasını son dərəcə spesifik, mənalı lövhə və detallarla açmağı bacarır. Onun yaradıcılığını şərtləndirən bu cəhətlər həmişə ədəbi tənqiddən diqqət mərkəzində olmuş, yüksək qiymətləndirilmişdir.

Əsərlərinin məhz bu keyfiyyətlərinə görə Elçin müxtəlif millətlərdən ibarət milyonlarla oxucu auditoriyasının sevimli yazıçısıdır.

O, istər kiçikhəcmli, istərsə də irihəcmli əsər yazsın, fərqi yoxdur, seçdiyi mövzunu sənətin yüksək bədii-estetik tələbləri səviyyəsinə qaldırır, onun təsvir etdiyi hadisələr həyatı, canlı və təsirli alınır, obrazların ömür yolu bədii sözün işığında hərtərəfli görünür. Buna görə də Murad, Sevil, Ağanəv, Baladadaş ("Baladadaşın ilk məhəbbəti"), Cavanşir, Fazilə, Ayaz ("Qış nağılı"), Ayna, Cəfər, Qəşəm, Səfər, Salman kişi ("Gümüşü, nağıl, məxməri"), Qəzənfər, Əmirqulu, Ələkbər, Ağababa, Əziyə, Ağababa ("Baladadaşın toy hamamı"), Cəfər, Səkinə, Güldəstə, Kita, İmaş, Cəbi ("Ox kimi bıçaq") və bir çox başqa surətlər yadda qalır, bizə fərdiləşən, psixologiyası, fikiri və hissi aləmi doğma olan obraz təsiri bağışlayırlar.

İstedadlı tənqidçi Nadir Cabbarov "Həyat nəfəsi nəsr" məqaləsində yazır: "Ciddi nəsr! Olsun ki, bu ifadə ədəbi anlayış kimi qeyri-dəqiqdir və istilahlı kimi özünü doğrultmasın. Lakin yazıçının gerçəkliklə ünsiyyəti, onun həyat materialı ilə sənətkar rəftarı baxımından bu ifadə, zənnimcə, çox yerinə düşür: Elçin nəsrində ciddi nəsrdir - sözünün canı olan mətləbli nəsrdir".

Elçin təkcə hekayələrində yox, povest və romanlarında da söz israfçılığına yol vermir, həmişə lakonik yazır, əsl mətləbi qələmə alır, rəsm və şərtilliklərdən, öz-özü ilə söhbət və daxili dialoqlardan, əfsanə və nağıl ünsürlərindən tez-tez istifadə edir.

Elçin "Bir görüşün tarixçəsi", "Toyğun diri qalması", "Dolça" kimi povestləri yalnız Azərbaycanda deyil, dünyanın bir çox ölkələrində nəşr olunmuş, oxucular tərəfindən böyük maraqla qarşılanmışdır. Təsədüfi deyil ki, bu povestlər keçmiş Sovet İttifaqının ən populyar və çoxtiraajlı jurnallarında dərc edilmişdi.

Onun əsərləri bir çox ədəbi mükafatlar, o cümlədən SSRİ Yazıçılar İttifaqının, "Drujba narodov" və "Smena" (iki dəfə) jurnallarının, "Literaturnaya qazeta"-nın (iki dəfə), "Nedelya" həftəliyi-nin və digər mətbuat orqanlarının "İlin ən yaxşı əsəri" mükafatlarını, Moskvada nəşr olunmuş "Əncir ağacı" adlı povest və hekayələr kitabı keçmiş SSRİ-nin ən nüfuzlu mətbuatlarından birini – Lenin komsomolu mükafatını, "Memar Si nan" Universitetinin (İstanbul), Fateh Universitetinin (İstanbul) mükafatlarını qazanmış, elə-

Elçin müəllim, Siz Azərbaycan xalqının XX əsrdə yetişdirdiyi böyük bir nəslin yadigarısınız, eyni zamanda, xalqın, millətin iftixarısınız. Söz vaxtına çəkər, - deyiblər. Yadınızdadırsa, 60 yaşınız tamam olanda mən dostumuz, yazıçı Əfqanla birlikdə elə bu qəzetin səhifələrində ("İqtisadiyyat" qəzeti, N 22. 17-22 may) "Vətənə, xalqa vürğun ziyalı" adlı yazı ilə Sizi təbrik etmiş, arzularımızı bildirmişdik. Həmin təbrik yazısındakı xoş sözləri bu gün də təkrarlamaq mənə xoşdur. "...Bu gün bütün xalqımız, o cümlədən xalqın çırağı olan ziyalılar müsəlləh əsgər kimi Vətənin xilasına qalxmışlar. Sevimli yazıçımız Elçin də bu müsəlləh əsgərlər arasında həm sözü, həm də əməli ilə mübarizə aparır. İnsan arzusunun, insan fəaliyyətinin ən şirin meyvəsi, yaşamağın mənası Qələbədir. Sizə bütün həyat yollarında qələbələr arzulayırıq, dostumuz Elçin!

Ziyad SƏMƏDZADƏ,
akademik, Azərbaycan Respublikası
Milli Məclisinin İqtisadi siyasət,
sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri

cə də ulu öndər Heydər Əliyevin müvafiq Sərəncamı ilə "İstiqlal", Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin Sərəncamı ilə isə "Şərəf" ordeni ilə təltif edilmişdir. Ümumiyyətlə, Elçin keçmiş ümumsovet ədəbi prosesində həm yazıçı, həm də tənqidçi kimi ən fəal surətdə iştirak edən nüfuzlu bir qələm sahibidir. Onun yalnız elə "Literaturnaya qazeta"-da dərc edilmiş onlarla məqaləsini, "Voprosi literaturı", "Literaturnoye obozreniye" kimi jurnallardakı nəzəri çıxışlarını xatırlamaq kifayətdir. Elçinin üç romanı – "Mahmud və Məryəm", "Ağ dəvə" və "Ölüm hökümü" – yalnız milli romançılığımızın yox, ümumiyyət yətlə, Azərbaycan ədəbiyyatının ciddi və əhəmiyyətli nailiyyət yətləri hesab olunur və onlar bədii-estetik səviyyələri, qaldırdıqları sosial-ictimai problemlərin dərinliyi baxımından keçmiş sovet ədəbiyyatında yaranmış ən mükəmməl romanlar sırasındadırlar. Misal üçün, "Ölüm hökümü" romanı təxminən 60 illik bir dövrün bədii salnaməsidir. Yazıçı həmin faciəvi və ziddiyyətli dövrlə bağlı həqiqətləri bütün kəskinliyi ilə demiş, sovet ictimai quruluşunun cəmiyyətə vurduğu mənəvi və maddi zərbələrin insan tələlərinə təsirini dolğun bədii boyalarla ifadə etmişdir.

Elçin dramaturgiyası, son illərdə qələmə aldığı komediya lar Azərbaycan komedioqrafiyasını keyfiyyətə yeni mərhələyə qaldırmış və milli sənətimizdə bədii-estetik hadisə olaraq "Elçin teatri"-ni yaratmışdır. Onun "Poçt şöbəsində xəyal", "Ah, Paris!.. Paris!..", "Mən sənəin dayınam", "Dəlaxanadan dəli qayıb, yaxud mənim sevimli dəlim", "Mənim ərim dəlidir", "Qa tili", "Şekspir" və s. kimi pyesləri yalnız Azərbaycan deyil, xarici ölkələrin, o cümlədən Türkiyənin ən böyük teatrlarında uğurla səhnəyə qoyulmuşdur.

Görkəmli tənqidçi Yaşar Qarayev yazır: "Elçin dramaturgiyamızda ilk dəfə olaraq xaosun, hərc-mərcliyin obrazını yaratmışdır! Onların əsasında duran mənəvi-əxlaqi, ideoloji stereotiplər, normativ düşüncə və rəftar tərzinə ən müasir,

ayıq, oyaq ədəbi-estetik münasibət ifadə edir." Elçinin "Tənqid və nəsr", "Klassik aşiq ədəbiyyatında "dün-ya" obrazı", Üzeyir Hacıbəyovun publisistikasını tədqiq və təhlil edən "Bəstəkarın vətəndaş sözü" monoqrafiyaları, eləcə də Azərbaycanın böyük şəxsiyyətlərinə - Bülbülə həsr edilmiş "Bül-bül", Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin lideri Məmməd Əmin Rəsulzadənin həyat və yaradıcılığında bəhs edən "Məmməd Əmin Rəsulzadə", yazıçı, siyasi-ictimai xadim Nəriman Nərimanovun yaradıcılığını və fəaliyyətini işıqlandıran "Nəriman Nərimanov", Cəfər Cabbarlının yaradıcılığını yeni aspektdən təhlil edən "Sənətkar və şəxsiyyət" monoqrafik əsərləri və s. kimi elmi əsərləri Azərbaycan ədəbiyyatşünaslıq elminin son onillərdə əldə etdiyi nailiyyətlərin parlaq nümunələridir.

Onun son illərdə çap etdirdiyi son dərəcə orijinal "Ədəbi düşüncələr"-i böyük marağa səbəb olmuş və həm oxucular, həm də ədəbi ictimaiyyət tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. Elçinin əsərləri rus, ingilis, fransız, alman, ispan, türk, macar, bolqar, ərəb, ruman, fars, çex, polak, xorvat, gürcü, mol dav, türkmən, özbək, qazax, tacik, serb və s. dillərə tərcümə edilmişdir. Yalnız elə bu faktı qeyd edərkən ki, Elçinin qardaş Türkiyədə 18 kitabı nəşr olunmuşdur. Elçin alınının təri olan bütün zəhmətini 10 cildlik "Seçilmiş əsərləri"-ndə cəmləşdirmişdir.

O, görkəmli ictimai və dövlət xadimidir, bu gün ədəbi-mədəni mühitin formalaşmasında böyük rol oynayan hərəkatçı və nüfuzlu şəxsiyyətlərdən biridir. Onun həm dövlət çiliklə, həm də bədii yaradıcılıqla bağlı fəaliyyəti bir-birini əhəngdar şəkildə tamamlayır.

Elçin hazırda yaradıcılığının ən dolğun çağını yaşayır və biz inanırıq ki, o, yeni-yeni əsərləri ilə ədəbiyyat xəzinəmizi daha da zənginləşdirəcəkdir.

Bəybala ƏLƏSGƏROV,
tarix üzrə elmlər doktoru